

lingvistička samoodbrana

01

Obrati pažnju na lične zamenice

Kako bi izbegli učestalo ponavljanje imena, često se ljudima obraćamo koristeći specijalnu grupu reči koja se u lingvistici naziva „lične zamenice“. Neke od njih, poput „ja“, „ti“, „ona“, odnose se na osobu. S obzirom da nema ničeg čudnog u korišćenju ličnih zamenica, uglavnom i ne obraćamo pažnju na njih. Međutim, to takođe može da dovede do toga da i ne primetimo slučajeve kada se lične zamenice koriste u određenom kontekstu.

Komentar na tekst u jednom online mediju kaže: „Majko mila, pa ima li manjine u ovoj zemlji koja nam se neće napiti krvi, nama - VEĆINSKOM NARODU“.

Komentar je nastao u vrlo specifičnom kontekstu jer se tekst bavi isplatom odštete jevrejskoj zajednici u Srbiji, ali je očigledno da je komentar upućen svim manjinskim grupama. Kada kaže „nama - VEĆINSKOM NARODU“ autor/ka komentara kaže da su manjske grupe „drugi“ odnosno vrši „mi“ i „oni“ podelu, čime takođe ukazuje da su „oni“ drugačiji od „nas“.

Treba biti na oprezu kada čujemo ili pročitamo da se neko putem lične zamenice za množinu obraća grupi ljudi, zajednici ili kulturi i ostavlja uvredljive komentare o njima. Kao i u navedenom slučaju, lične zamenice mogu imati obmanjujući efekat na čitaoca/teljku:

1. Time što je iskoristio/la zamenicu „nama“ autor/ka ukazuje da smo „mi“ / „većinski narod“ / Srbi i „oni“ (reč „oni“ nije prisutna ali se podrazumeva) / manjine potpuno drugačiji narod. Na ovaj način se manjske grupe suptilno isključuju iz nacionalne zajednice.

2. Odvajajući njih (manjine) i nas („većinski narod“) autor/ka bi mogao/la proizvoljno da dodeli određene obrazce ponašanja dvema grupama.

U konkretnom slučaju, kada kaže da manjine „piju krv“ većinskom narodu, manjiske grupe se opisuju kao insekti ili paraziti koji su na teretu društvu. Primer stavlja Srbe u ulogu žrtve različitih manjinskih grupa. Ovo bi moglo da izazove ili pojača nezasnovana osećanja (na primer da su manjiske zajednice teret društvu).

Pošto je komentar odgovor na tekst o jevrejskoj zajednici, može se govoriti i o povezivanju sa starim mitom o Jevrejima koji piju krv Hrišćanskoj deci („krvna kleveta“), a koja je imala važnu ulogu u progonima Jevreja.

3. Ukoliko pri spominjanju grupe ljudi koristimo ličnu zamenicu za množinu „oni“ ili „njima“, možemo stvoriti utisak da su svi pripadnici te grupe isti. U skladu sa tim, ukoliko tvrdimo da su „oni“ odgovorni za neka nedela i/ili okarakterisani veoma negativnim osobinama, svesno ili nesvesno ukazujemo da se to odnosi na sve pripadnike te grupe.

Kada umesto direktnog obraćanja određenoj grupi koristimo ličnu zamenicu za množinu „oni“, svojoj izjavi dajemo dvosmisleni karakter. Na taj način, govor mržnje čini se manje upadljiv, i u isto vreme štiti govornika od moguće odgovornosti i dovodi onoga ko to čuje u zabludu.

Grupe ljudi, nacionalne zajednice i kulture, karakteriše unutrašnja raznolikost. Oni koji šire mržnju i diskriminaciju žele da vas ubede u suprotno. Ne dozvolite im da vas prevare.

02

Zamena žrtve za napadača

Govor mržnje je usmeren protiv individua ili grupa zbog određenog aspekta njihovog identiteta.

Međutim, mnogima ideja o viktimizaciji grupe ljudi samo zbog njihove etničke, verske ili kulturne pripadnosti može zvučati previše otvoreno rasistički. Zbog toga se u diskriminatornom govoru koristi manipulativna retorika kojom se „opravdava“ omalovažavanje određenih društvenih grupa. Jedno od uobičajenih obmanjujućih retoričkih oruđa je zamena žrtve za napadača. Ovim se stvara lažni utisak, da stvarne žrtve govora mržnje ustvari nisu žrtve, nego agresori.

Jedan Tviter post navodi: „Jevreji i kada čine zločin oni su žrtve, kada ubijaju oni se brane, kada špijuniraju to je ljudsko pravo“.

1. Izjavom „Jevreji i kada čine zločin oni su žrtve...“ autor/ka posta ukazuje na to da su Jevreji prevaranti, prevrtljivi i manipulativni ljudi, koji imaju za cilj da dovedu u zabludu i emocionalno iskoriste druge. Iako je korisnik/ca Tvitera taj/a koji/a je napao/la Jevreje, ova forma zamene je nepošteno dodelila ulogu agresora jevrejskom narodu. Takođe, ovim tvitom se ukazuje i da su Jevreji u poziciji (moći) te mogu da obmane narod i glume žrtve ili načine špijuniranje ljudskim pravom.

2. Iako termin „uvek“ nije iskorišćen, konstrukcije rečenice je takva da odaje takvo značenje, što daje ovoj izjavi istorijski kontekst. Izjave koje generalizuju da Jevreji glume žrtve su jako opasne jer mogu da relativizuju Jevrejska stradanja tokom istorije, uključujući i stradanja miliona Jevreja u toku Drugog svetskog rata.

3. Zamena žrtve za napadača prenosi pažnju sa govora mržnje, u ovom slučaju antisemitizma, na manipulativnu antisemitsku tvrdnju. Dručim rečima, zamena lažno implicira da je važna Jevrejska agresija nad drugim narodima i time skreće pažnju sa napada na Jevreje koja je učinjena takvom izjavom. Antisemiti čak optužuju Jevreje za rasizam, iako je antisemitizam sam po sebi forma rasizma.

U antisemitskom govoru Jevreji su uvek predstavljani kao agresori koji napadaju druge. Međutim, antisemitska manipulativna konstrukcija predstavljanja Jevreja kao napadača, ustvari predstavlja napad na Jevreje. Aludirajući na to da su Jevreji opasni, štetni i zli, zamenom žrtve za napadača opravdava se verbalno i fizičko zlostavljanje Jevreja.

03

Značenje bez reči

Moguće je reći stvari, a da ih ne izgovorimo. U takvim slučajevima, poruke se samo sugerišu ili prenose, ili, kako bi Britanski naučnik, Pol Grajs (Paul Grice) nazvao ovu formu komunikacije - „impliciranje umesto direktnog izražavanja“.

Veliki deo naše svakodnevne komunikacije sastoji se od implikacija. U većini slučajeva možemo lako da ih prepoznamo i razumemo. Ukoliko kažem svojoj majci „Ja sam žedan“, ona će shvatiti da želim čašu vode. Ako organizujemo žurku i ja kažem svojim prijateljima da „Marko previše priča“, oni će znati da ne želim da pozovem Marka na žurku.

Političari, kao i mediji takođe koriste implikacije. Novinski naslov koji vas obaveštava da predsednik Amerike preskače posetu određenoj zemlji, može da implicira da su odnosi između te zemlje i Amerike oslabili u poslednje vreme.

Ono što je važno jeste da implikacije mogu biti zloupotrebene kako u privatnom, tako i u javnom govoru. Putem implikacija, govornici mogu, svesno ili nesvesno, da izraze neprijatne, kontraverzne, ponižavajuće i uvredljive poruke i da za to prođu nekažnjeno. Mehanizam je jednostavan - s obzirom da je veoma teško tražiti nečiju odgovornost na osnovu nečega što nije izgovorio, implikacije pružaju mogućnost govornicima da prenose poruke koje ne bi rekli ili bi ih nerado jasno izgovorili. Ovo je ujedno i osnovni razlog zbog koga se implikacije često koriste i u govoru mržnje. Ukoliko se mržnja širi kroz implikacije umesto eksplicitnim izjavama, može se lako izbeći odgovornost.

Jedne dnevne novine objavile su članak o Paradi Ponosa sa naslovom: „OVO JE PRAVA PARADA PONOSA! Mladenci probili kordon i pokazali šta je ljubav“.

U nastavku ide tekst: „Totalna blokada centra Beograda zbog gej parade nije sprečila mladence da na Terazijama ispred hotela Moskva proslave venčanje i početak zajedničkog života.“ Ovaj članak doslovno kaže da je ljubav (heteroseksualnih) mladenaca „prava“, što onda stvara indiciju da ono što veže homoseksualne parove, ono za šta se učesnici Parade Ponosa zalažu, nije „prava“ ljubav niti „pravo“ partnerstvo. Ovo je naročito opasno zato što ostavlja mogućnost za slobodnu interpretaciju čitaocima/teljicama. Ako nije prava, onda je ljubav homoseksualnih parova lažna, poremećena...?

Takođe, iako nema direktne kritike Parade Ponosa, ona je implicirana kroz rečenicu „totalna blokada centra Beograda zbog gej parade“ koja ukazuje da ova manifestacija remeti red i funkcionisanje grada i njegovih građana/ki. Time je celo društvo zapravo viktimizirano, odnosno predstavljeno kao žrtva ove manifestacije (njenih učesnika/ca).

Stavljanje celog događaja u kontekst „blokade“, pominjaje „kordona (policije)“ nameće bezbednosni aspekt, što se često u lokalnom kontekstu tumači kao teret zbog organizovanja Parade Ponosa, iako je to zapravo posledica pretnje po bezbednost učesnika zbog ekstremističkih grupa.

Često se dešava da implicitno, a ne bukvalno značenje određene izjave, sadrži „pravu“ poruku. Iako je relativno lako razumeti implikacije, teško je uopšte otkriti ih jer su one po definiciji nevidljive. Samim tim implikacije predstavljaju moćno oruđe u diskriminaciji i govoru mržnje, kao i ostalim manipulativnim diskursima.

04

Manipulacija putem ljudskih prava

U slučajevima govora mržnje, manipuliše se sa vrednostima zasnovanim na ljudskim pravima. Oni koji šire mržnju, obično zloupotrebljavaju argumente institucija i pojedinaca koji poštuju i štite ljudska prava. Zloupotrebom tvrdnji istinskih zaštitnika ljudskih prava, oni koji šire govor mržnje i diskriminaciju, imaju za cilj da stvore pogrešnu sliku da grupe prema kojima je govor mržnje usmeren narušavaju osnovne slobode onih koji ne pripadaju toj grupi. Ovu formu zamene žrtve za napadača koriste kako bi „opravdali“ diskriminatorne stavove.

Nakon Drugog svetskog rata i genocida koji je izvršen nad Jevrejima i ostalim žrtvama, uključujući Rome, osobe drugačije seksualne orijentacije, osobe sa invaliditetom i političke zatvorenike, od strane Nacista i ostalih saveznika, ljudska prava su postala srž formiranja globalne politike. Godine 1948. Ujedinjene nacije su usvojile Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima. Međutim, principi koje zastupaju Ujedinjene nacije i druge organizacije izvrću oni koji šire netoleranciju i govor mržnje kako bi ojačali stare oblike manipulacije.

U jednom komentaru na tekst o Paradi Ponosa koji je objavljen na sajtu Radio Televizije Srbije (RTS), čitatelj/ka tvrdi „Neke moje seksualne orijentacije ne blokiraju grad uz primenu najgrublje sile, i ne ispiraju mesecima nikome mozak! I, da, na osnovu moje seksualne orijentacije nemam nikakva posebna prava, sem opštih, građanskih, zajemčenih Ustavom i ostalim zakonima.“

Ovim komentarom autor/ka ukazujući na „blokadu grada“ odnosno ograničenu slobodu kretanja tokom Parade Ponosa, predstavlja sebe (i ostale građane/ke) kao žrtvu kojoj su uskraćena osnovna prava.

Komentar se takođe služi manipulacijom kada navodi indicije da određene grupe imaju „posebna prava“ u odnosu na ostale građane/ke. Ovo zanemaruje činjenicu da se Parada Ponosa upravo organizuje kako bi LGBT osobe ostvarile osnovna ljudska prava.

Oni koji koriste govor mržnje kako bi manipulirali pojmom i vrednostima ljudskih prava, takođe zahtevaju slobodu govora (kao jedno od osnovnih ljudskih prava), a koriste je kako bi predstavili sebe kao žrtve kojima su uskraćena osnovna prava. U diskriminatornom govoru i govoru mržnje ljudska prava, uključujući pravo na slobodu mišljenja i izražavanja se zloupotrebljava u korist zagovaranja verbalnog zlostavljanja i diskriminacije. Stoga, kada je reč o diskriminatornim diskursima ne treba zahtevati slobodu mišljenja i izražavanja na osnovu takozvanih nominalnih vrednosti.

05

Ponižavajući termini

Način na koji identifikujemo druge nosi važne implikacije. Kod govora mržnje, upućuje se na određene društvene grupe u ponižavajućem i uvredljivom maniru. Lista diskriminišućeg etiketiranja je gotovo beskrajna. Pored korišćenja otvoreno pogrđnih termina, evo još nekoliko najčešćih i veštih retoričkih strategija etiketiranja.

Metonimije

U antisemitskom govoru, na primer, „Cionizam“ se koristi kao metonimija. Kada govornici/e koriste ove retoričke trope, one mogu da se odnose na određene entitete, a da nose ime drugog entiteta koji je blisko povezan sa njima. U vestima se na primer koristi tropa „Bela kuća“ kada se misli na američkog predsednika ili „Peking“, kada se misli na kinesku vladu. U svakodnevnom govoru, termin „Cionista“ se odnosi na osobu koja podržava razvoj nezavisne jevrejske države u Izraelu. Ipak, u antisemitskom diskursu, koriste se fraze „Cionista“ ili „Cio“ kao prikrivena odredba za Jevreje čime se govornicima omogućava da svoju mržnju prema Jevrejima izraze kao legitimnu kritiku Cionizma.

Skraćenice

U svakodnevnom govoru, skraćenice izražavaju ležernost i neformalnost. Međutim, u antisemitskom i drugim formama rasističkog govora, neformalni karakter kratkih formi se obično zloupotrebljava. Kao u slučaju termina „Cio“ u diskriminišućim diskursima, kratke forme oslikavaju nepoštovanje. Odnosno, namera govornika je da uruši dostojanstvo pomenutog naroda.

Metafore

Komentar na članak u jednom online mediju kaže: „Vatikan je odavno u kandžama Jevreja“.

Ovom izjavom autor/ka poredi Jevreje sa životinjama sa kandžama – zverima, što ih oslikava kao opasne. Takođe, upućuje se na poziciju moći (dobijenu silom – kandžama) u odnosu na Vatikan.

Iako su metafore neizostavan deo komunikacije, u određenim slučajevima, korišćenje ovih tropa može da stvori opasne implikacije. Konstrukcijom „u kandžama Jevreja“ aludira se da Jevreji nisu ljudi i može da u čitaocima/tateljkama pobudi osećaj gađenja ili straha prema njima.

Nacisti kao i drugi genocidni režimi, često su svoje žrtve nazivali imenima životinja koje se vezuju za prljavštinu, bolesti. Putem ovakvih metafora, ti režimi su pozivali na masovno ubijanje, i predstavljali užase genocida kao racionalno rešenje, odnosno neophodan pesticid protiv „pošasti“.

Budite na oprezu i pazite kada neko priča o pojedincu ili grupama koristeći drugačije termine. Izvrtanje određenih referenci može povrediti osećanja ljudi na koje se one odnose, ali i podstiče diskriminaciju i fizičko nasilje nad njima.

PRIRUČNIK JE PRIPREMIO:

SRPSKI PREVOD PRIPREMLJEN JE
U OKVIRU PROJEKTA „ZAUSTAVIMO MRŽNJU“
U SARADNJI SA:

UZ PODRŠKU:

AUTORI PRIRUČNIKA: ANNA SZILAGYI I IVANA JELACA